

JAKUB Z GOSTYNINA – filozof, teolog, rektor Akademii Krakowskiej, ur. ok. 1454, zm. 16 II 1506 w Krakowie.

Po studiach na UJ (w 1473 uzyskał bakalaureat, w 1477 – stopień magistra artium) był w latach 1477–1496 prof. na Wydziale Artium, kierując Katedrą Retoryki i Poetyki. Studiując w latach 1491–1496 teologię, uzyskał prawdopodobnie w 1493 bakalaureat, a w 1496 doktorat. Był rektorem (w 1503 i 1504) i wicekanclerzem uczelni (1504) oraz kanonikiem (od 1499) kolegiaty św. Floriana w Krakowie.

Główne dzieło J.: *Theoremata seu propositiones Auctoris Causarum* (Kr 1507; wyd. kryt. P. Góra, MHFS 11 (1969), 11–162), stanowiące komentarz do *Liber de Causis*, przypisywanego niekiedy Arystotelesowi (Zaczynają się szczęśliwe „Theorematy” [...], frg. w: *Filozofia i myśl społeczna XIII–XV wieku*, Wwa 1978, 462–476). Napisał też komentarz do *Metafizyki* Arystotelesa pt. *Expositio super I–XII libros „Metaphysicae” Aristotelis* oraz komentował jego *Fizykę* (rps BJ 505 i 2010; *Komentarz do „Fizyki”*. Wstęp, w: *Filozofia i myśl społeczna XIII–XV wieku*, 445–461); pisał glosy do komentarza Pawła z Wenecji do *De anima* Arystotelesa (rps BJ 509) oraz do dzieł logicznych Jana Versora (rps BJ 2076). Jest autorem teologicznego komentarza do czterech Ewangelii i Apokalipsy św. Jana (rps BJ 315). Swój księgozbiór, złożony z rpsów i pierwodruków dzieł o treści gramatycznej, filozoficznej i teologicznej przekazał UJ.

METAFIZYKA. W filozofii stosował metody scholastyczne, próbując łączyć elementy tomistyczne z kolońskim albertyzmem w skrajnie neoplatońskiej postaci (dawniejsi badacze uważali J. za tomistę). W metafizyce przejawiał tendencje esencjalizujące (w rozumieniu istoty i istnienia zależny od Jana z Maisonneuve); pozostawał także pod wpływem poglądów Alexandra Boniniego, zwł. jego dialektyki. Metafizyka jako mądrość winna szukać prawdy uniwersalnej, natomiast inne dyscypliny filozoficzne – prawdy szczegółowej. W duchu neoplatońskim uważał, że aby być filozofem trzeba mieć wiedzę o rzeczach Boskich i ludzkich oraz prowadzić życie godziwe moralnie. Przedmiotem metafizyki jest byt jako byt (rozumiany jako „istota w oderwaniu”, zarówno na płaszczyźnie poznawczej, jak i bytowej) łącznie ze wszystkimi właściwościami. J. przyjmował neoplatońską hierarchię bytów: na szczycie znajduje się Pierwsza Przyczyna (Bóg), następnie występują:

pierwsza inteligencja (bytowanie), inne inteligencje, dusze sfer niebieskich, natury powszechne (formy) i świat materialny. Do natury Pierwszej Przyczyny, będącej źródłem istnienia i mocy pozostałych bytów, należą przede wszystkim: dobro (zawarte jest we wszystkim co dobre), piękno (rodzi piękność wszystkich rzeczy) i światło (światło wszelkiego światła). Pierwsza Przyczyna spełnia wg J. kilka funkcji w stosunku do świata: 1) konstytuuje bytowanie rzeczy; 2) determinuje doskonałości ich działania; 3) stanowi o ich powrocie do pierwszego źródła i zasady dobra. J. rozumienie istnienia pozostaje pod silnym wpływem emanacyjno-hierarchicznego schematu pojawiania się powszechników: 1) bytowanie (*esse existentiae simpliciter*), pojęte też jako *universale ante rem*, udzielające form następnym ogniwom hierarchii; 2) istnienie właściwe istocie (*esse essentiae*), które wypływa z niej jako akt; 3) aktualne istnienie przygodne (*esse actualis existentiae*) bytu konkretnego. W koncepcji człowieka kładł akcent na niezależność duszy, uznając jedynie jej funkcjonalną jedność z ciałem.

K. Morawski, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kr 1900, II 84–85; NKorbut II 211–213; W. Seńko, *J. z Gostynina i jego komentarz do „Liber de Causis”*, SMed 2 (1961), 185–209 (bibliogr.); tenże, PSB X 352; M. Markowski, *Spis osób dopuszczonych do wykładów i katedry na wydziale teologii Uniwersytetu Krakowskiego w XV wieku*, MHFS 4 (1965), 171, 210, 247; W. Seńko, *Charakterystyka albertyzmu na Uniwersytecie Jagiellońskim w XV wieku*, w: *Z dziejów filozofii na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku*, Wr 1965, 192–198; W. Szelińska, *Biblioteki profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV i początkach XVI wieku*, Wr 1966; P. Góra, *J. z Gostynina, komentarz do „Liber de Causis”. Przedmowa*, MHFS 11 (1969), 3–10; R. Palacz, *J. z Gostynina komentarz do „Fizyki” Arystotelesa. Wstęp*, MHFS 13 (1970), 86–87; W. Seńko, FPS 135; M. Zwiercan, *J. z Gostynina*, w: *Słownik pracowników książki polskiej*, Wwa 1972, 356; Z. Kuksewicz, *Problematyka psychologiczna w polskiej filozofii XV wieku*, w: *Filozofia polska XV wieku*, Wwa 1972, 123–189; R. Palacz, *Z problematyki badań nad filozofią przyrody w XV w.*, SMed 14 (1973), 96–103; *J. z Gostynina*, w: *Historia nauki polskiej*, Wr 1974, VI 253–254; Swieżawski DF I 195–198, II 326–327, III 266–267; Z. Kuksewicz, *Filozofia człowieka. Teoria duszy*, Wr 1975; M. Markowski,

Logika, Wr 1975; tenże, *Metodologia nauk*, Wr 1976; Z. Włodek, *Filozofia bytu*, Wr 1977; M. Markowski, *Teoria poznania*, Wr 1978; S. Dobrzanowski, *J. z Gostynina*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, Wwa 1982, II 106–107; J. Domański, *Początki humanizmu*, Wr 1982; F. Krause, *Filozoficzne poglądy Aleksandra z Aleksandrii i ich wpływ na Uniwersytet Krakowski*, *SMed* 23 (1984) z. 2, 76–79.

Stanisław Dobrzanowski, Artur Winiarczyk